РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Мірошникова Івана Юрійовича

на дисертаційне дослідження Щиголя Олега Володимировича на тему: «Гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні» за спеціальністю 081 – «Право»

Актуальність теми дослідження. У дисертаційному дослідженні Щиголя Олега Володимировича розглядаються актуальні теоретичні та практичні питання, що стосуються гарантій прав потерпілого на досудовому розслідуванні. Слід зазначити, що у всі часи гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні посідали провідне місце серед доктринальних проблем вітчизняного кримінального процесу. Враховуючи той факт, що сьогодні Україна перебуває у воєнному стані, а з боку країни-агресора здійснюються численні злочинні дій по всій території нашої країни, кількість потерпілих зростає день у день (у тому числі страждають малолітні та неповнолітні особи), тому є нагальна потреба вдосконалення та забезпечення дієвих механізмів захисту прав потерпілого під час досудового провадження.

Саме такі теоретичні та практичні рекомендації, висновки та положення досліджуються у дисертаційному дослідженні Щиголя Олега Володимировича. У зв'язку з цим актуальність обраної теми дисертаційного дослідження не викликає сумніву, оскільки дозволяє внести вагомий вклад у доктринальну складову кримінальної процесуальної науки.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів даного дисертаційного дослідження посилюється тим, що у ньому проаналізовано національне та міжнародне законодавство щодо гарантування прав потерпілого на досудовому розслідуванні.

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 453 и/24
«29» 05 2024 р.

Вищевказане та аргументи, наведені здобувачем, дозволяють стверджувати, що обрана дисертантом тема дослідження має комплексний характер та високий науковий, практичний та прикладний рівень актуальності.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані дисертантом, є в достатній мірі аргументованими та переконливими. При дослідженні автором було ґрунтовно опрацьовано наукові здобутки українських та зарубіжних правників, проаналізовано міжнародно-правові акти щодо гарантування прав потерпілого на досудовому розслідуванні, а саме: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року, Перший протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року, Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою (додаток до резолюції 40/34 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 29 листопада 1985 року), рішення Ради Європейського Союзу «Про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві» від 15 березня 2001 року, Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою (додаток до резолюції 40/34 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 29 листопада 1985 року) та інші.

Загальна кількість використаних джерел становить 337 найменувань (з них 21 перекладне джерело), що свідчить про високий рівень аналітичної роботи під час виконання дослідження та висвітлення його проблематики.

Автор дисертаційного дослідження вельми успішно оперував сучасними методами наукового пізнання: метафізичним, діалектичним, системно-структурним, тлумачення правових приписів, порівняльно-правовим, системного аналізу, моделювання, формально-логічним, соціологічний та статистичним, а їх використання у сукупності забезпечило формулювання та обґрунтування одержаних наукових положень, висновків та рекомендацій.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація Щиголя Олега Володимировича є комплексним науковим дослідженням, у якому з урахуванням

національного та світового досвіду гарантування прав потерпілого на досудовому розслідуванні виділені концептуальні теоретичні та практичні рекомендації, що можуть бути застосовані при забезпеченні прав потерпілого на досудовому провадженні, та висловлені пропозиції по вдосконаленню чинного законодавства у цій сфері.

Структура дисертаційного дослідження є логічно обґрунтованою, всі розділи та підрозділи роботи сформовані з врахування сучасних уявлень кримінальної процесуальної науки.

Автором правильно виділено об'єкт і предмет наукового дослідження, а також чітко сформульовано мету та завдання роботи.

Дисертантом за темою роботи опубліковано 5 фахових наукових статей, 9 публікацій апробаційного характеру та 8 наукових праць, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Дисертація складається з анотації, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, що включають сім підрозділів та шість пунктів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження та сформульованих висновків дозволяє констатувати, що Щиголь Олег Володимирович досяг поставленої мети та завдань дисертаційного дослідження (стор. 22-24 роботи).

Перший розділ роботи присвячений дослідженню загальної характеристики гарантій у кримінальному провадженні, проаналізовано наукові підходи до визначення понятійного апарату кримінальних процесуальних гарантій в контексті їх співвідношення з поняттям гарантій прав учасників кримінального провадження, визначено місце, роль та функціональне призначення гарантій прав учасників кримінального провадження та потерпілого та їх класифікація.

На підставі проведеного дослідження, автор дотримується домінуючої думки, що за предметом кримінальні процесуальні гарантії можливо диференціювати на дві групи: 1) гарантії законності та дієвості кримінального

провадження, його завдань, стадій, етапів; 2) гарантії прав, свобод, законних інтересів та обов'язків учасників кримінального провадження (стор. 39 роботи).

Критично аналізуючи доктринальні джерела, здобувач обґрунтовано підкреслює, що єдиною можливою формою закріплення кримінальних процесуальних гарантій є норми кримінального процесуального права: уповноважуючі, зобов'язуючі та забороняючі, норми-санкції, норми-принципи, норми-презумпції, норми-дефініції тощо (стор. 41 роботи).

В достатній мірі доречним є авторське визначення кримінальних процесуальних гарантій, під якими розуміються закріплені в нормах кримінального процесуального права суб'єктивні права, обов'язки, заборони, кримінальна процесуальна відповідальність, принципи, умови, вимоги та правила, представлені у виді складної різнорівневої системи, що спрямовані на забезпечення законності й дієвості кримінального провадження, досягнення його завдань, забезпечення прав, свобод, законних інтересів та обов'язків учасників кримінального процесу, а також дістають свій фактичний вияв у вигляді процесуальних рішень, дій (діяльності) та/або бездіяльності (стор. 43-44 роботи).

Слід також підтримати висловлену дисертантом ідею, що між правами та гарантіями потерпілого та правами і гарантіями прав свідка не може існувати суттєвих суперечностей. Кожен з цих учасників кримінального провадження відіграє в ньому власну роль, однак потерпілий задовольняє свої власні, конкретні інтереси, а свідок лише сприяє досягненню завдань кримінального провадження, виконуючи обов'язок давати правдиві показання (стор. 69 роботи).

Другий розділ роботи присвячений вивченню універсальних гарантій потерпілого на стадії досудового розслідування, встановленню процесуального становища у механізмі забезпечення його прав

На підґрунті глибокого наукового аналізу юридичної літератури автором слушно сформульовано зміст процесуального віктимоцентризму, який полягає в наступному: «В усіх рішеннях, діях і бездіяльності під час кримінального провадження першочергова увага надається якнайкращому забезпеченню прав та інтересів потерпілого, відшкодуванню завданої йому шкоди, а також усуненню

негативних наслідків вчиненого кримінального правопорушення» (стор. 102 роботи).

Заслуговує на увагу й пропозиція дисертанта надати потерпілому і його представникам особливого процесуального статусу, який би відповідав засаді процесуального віктимоцентризму та враховував специфіку їх участі в кримінальному провадженні. Вказане є можливим шляхом впровадження до кримінального процесуального законодавства інституту потерпілої сторони, котра має наділятися широким спектром прав та діяти нарівні зі стороною захисту та стороною обвинувачення.

Запропонована концепція надасть змагальності нового змісту та дозволить потерпілому і його представникам обстоювати обрану ними правову позицію, нарівні конкуруючи з іншими сторонами кримінального провадження. З одного боку, це збереже процесуальну самостійність потерпілого і його представників, з іншого, – розширить обсяг процесуальних прав потерпілого та сприятиме досягненню поставлених перед ним цілей, вирішенню кримінально-правового конфлікту (стор. 107 роботи).

У третьому розділі дисертаційного дослідження увага зосереджена на опануванні гарантій прав потерпілого на початковому, проміжному та завершальному (кінцевому) етапах розслідування.

Досліджуючи проблематику початкового етапу досудового розслідування, автор абсолютно переконливо зазначає, що заяви та повідомлення, які взагалі не містять відомостей про кримінальне правопорушення, є беззмістовними, не передбачають належного інформаційного навантаження або за своєю суттю є заявами (повідомленнями) про адміністративне правопорушення, не повинні ставати підставою для внесення відомостей до ЄРДР (однак це теж створює певний простір для неправомірної бездіяльності). На наш погляд, це допоможе частково зменшити навантаження на слідчих, дізнавачів, прокурорів, але при цьому не залишить поза увагою заяви та повідомлення, які свідчать чи принаймні можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

На підставі цього логічно виноситься пропозиція по внесенню змін до частини першої статті 214 КПК України та доповнення її другим абзацом: «У разі, якщо заява (повідомлення) про кримінальне правопорушення є відверто беззмістовною, не передбачає належного інформаційного навантаження або за своєю суттю є заявою (повідомленням) про адміністративне правопорушення, відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань не вносяться» (стор. 181-182 роботи).

Актуальною та такою, що заслуговує на увагу, є пропозиція автора щодо внесення змін до статей 150, 151 та 152 КПК України, визначивши, що: 1) з клопотанням про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом можуть звертатися потерпілий, його представник і законний представник; 2) під час розгляду клопотання можуть бути допитані не лише свідки, а й потерпілі; 3) у розгляді клопотання (незалежно від суб'єкта його подання) мають право брати участь потерпілий, його представник та законний представник. Зважаючи на наведені пропозиції, статтю 153 КПК України теж потрібно викласти в новій редакції, закріпивши право потерпілого звертатися до слідчого судді з клопотанням про продовження тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом (наразі подавати таке клопотання може лише прокурор) (стор. 195 роботи).

Варто також відзначити вагоме інформаційне та емпіричне підґрунтя представленого наукового здобутку, яке становлять: національні, міжнародні та іноземні нормативно-правові акти; практика національних судів України (39 ухвал слідчих суддів, 9 ухвал судів, 16 постанов ВС, 3 вироки), рішення ЄСПЛ; результати анкетування 54 адвокатів, 30 слідчих, 44 прокурорів, 21 судді (усього 149 респондентів); наукові праці в галузі кримінального процесу та інших галузях юридичної науки.

Акти впроваджень результатів дисертаційного дослідження, які додаються до нього, свідчать що висновки, положення та рекомендації, висвітлені в зазначеній роботі, можуть використовуватися в освітньому процесі національних закладів вищої освіти, зокрема Донецького державного університету внутрішніх

справ, Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова під час викладання навчальних дисциплін та підготовки робочих програм та навчально-методичних матеріалів, у професійній діяльності адвокатів під час здійснення професійної діяльності тощо.

Отже, узагальнений виклад основного змісту та елементів наукової новизни дисертаційного дослідження Щиголя Олега Володимировича дає підстави констатувати, що в ній проведені важливі теоретичні дослідження, сформульовані висновки, положення та рекомендації, що стосуються дискусійних питань гарантій прав потерпілого на досудовому провадженні.

Вищенаведене дає достатні підстави зробити повний узагальнений висновок про те, що зміст дисертації Щиголя Олега Володимировича в повній мірі розкриває тему роботи та завдання дослідження, що вказує про її завершеність, а сама наукова робота свідчить про високий рівень підготовки дисертанта за досліджуваною проблематикою.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані у:

– у правотворчій діяльності – з метою вдосконалення законодавчого регулювання кримінальних процесуальних відносин у частині гарантування прав потерпілого на стадії досудового розслідування – шляхом внесення змін та доповнень до КПК України та інших нормативно-правових актів);

– у правозастосовній діяльності – для забезпечення ефективної участі потерпілих на стадії досудового розслідування, належного ставлення до них з боку інших суб'єктів кримінального процесу; для підвищення дієвості представництва потерпілих адвокатами;

– у науково-дослідній сфері – для подальших досліджень кримінальних процесуальних гарантій, гарантій прав учасників кримінального провадження загалом та гарантій прав потерпілого зокрема, участі цього учасника кримінального провадження і його представників на стадії досудового розслідування, процесуального статусу (становища) потерпілого, а також інших пов'язаних із цим питань; надання науково обґрунтованих пропозицій щодо

удосконалення кримінального процесуального законодавства України в зазначеній площині;

– у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінально-процесуальне право», «Актуальні проблеми кримінального процесу України», «Змагальне кримінальне судочинство», для підготовки підручників (їх окремих розділів, глав, параграфів), навчальних і довідкових посібників, методичних рекомендацій тощо.

Оцінка змісту роботи. Робота виконана на високому науковому рівні, забезпечує повноту виконання мети та завдань дослідження.

Дисертація відповідає вимогам пунктів 6 та 7 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи актуальність та високий науковий рівень дисертаційного дослідження дисертанта, його обґрунтованість і достовірність, наукову новизну, теоретичну та практичну значущість отриманих результатів, варто звернути увагу на деякі дискусійні положення роботи:

1. У тексті дисертаційної роботи, зокрема в назві підрозділу 2.1, використовуються поняття «процесуальний статус» та «процесуальне становище», які ототожнюються здобувачем. У науці кримінального процесуального права та в інших галузях юридичної науки зустрічаються різні підходи щодо співвідношення наведених понять, зміст яких доцільно було б окремо розкрити та проаналізувати їх в аспекті забезпечення прав потерпілого на досудовому розслідуванні.

2. Підтримуючи концепцію створення Державного фонду відшкодування шкоди потерпілим, здобувач зазначає, що з огляду на потребу ефективного та своєчасного поновлення порушених прав потерпілих така шкода має бути відшкодована якнайшвидше – на досудовому розслідуванні. Водночас у такому

разі високим є ризик зловживань, пов'язаних із прагненням осіб до незаконного збагачення. На мою думку, доцільно було окреслити шляхи попередження та протидії наведеним зловживанням з достатнім ступенем обґрунтування кожної з висловлених пропозицій.

Разом з тим, висловлені зауваження та пропозиції в переважній більшості спрямовані на уточнення та доповнення окремих пропозицій дисертанта і не торкаються концептуальних положень дисертації, можуть становити предмет наукової дискусії в процесі публічного захисту, а тому істотно не впливають на загальний висновок та позитивну оцінку даного дисертаційного дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Щиголя Олега Володимировича на тему «Гарантії прав потерпілого на досудовому розслідуванні» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, в якому відображені нові логічно обґрунтовані результати, що у своїй сукупності є вагомим вкладом у розвиток кримінальної процесуальної науки в Україні.

Основні положення дисертації були також відображені у наукових публікаціях, їх кількість відповідає загальним вимогам.

Висновки дисертаційного дослідження мають ґрунтовну наукову новизну.

Підготовлені положення, висновки та рекомендації можуть бути використані у правоохоронній діяльності, науково-дослідній роботі та навчальному процесі.

Дисертація оформлена відповідно до вимог, що встановлені до даного виду робіт Міністерства освіти і науки України.

Автор уміло використовує професійну лексику та юридичну термінологію, викладає матеріал логічно та доступно для сприйняття.

За своїм змістом, науковим результатом та новизною дане дослідження відповідає спеціальності 081 «Право», а також вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502), Порядку присудження ступеня

доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 № 341 та від 19 травня 2023 р. № 502).

На підставі викладеного вважаю, що Щиголь Олег Володимирович за результатами прилюдного захисту заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – право.

РЕЦЕНЗЕНТ:
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики Навчально-
інституту права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка **Іван МІРОШНИКОВ**

Підпис засвідчую
Вчений секретар
КАРАУЛЬНА Н.
04.05.2024

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 453 «09» 05 2024 р.